

**Slutrapport
Projektledaren**

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

0	Allmänt	2
	0.1 Rapportens syften	
	0.2 Inledning - om projektets särart , synpunkter från projektdeltagare	
1	Så började projektet	4
	1.1 Relevans för organisationernas verksamhet?	
	1.2 Ekonomiska resurser	
	1.3 Namn och logotype	5
	1.4 Allmänna arvsfonden	
2	Projektets organisation - utgångspunkter och förändringar	6
	2.1 Projektledning år 1	
	2.2 Pilotbibliotekarier	
	2.3 Projektorganisationen år 2 och år 3	
3	Utbildning	8
	3.1 Utbildning av pilotgrupperna	
	3.2 Utbildning av nya grupper	
	3.3 Informations- och inspirationsdagar	
	3.4 Erfarenheter från informationsdagarna som har lett till förtydligande eller omskrivningar i projektbeskrivningen	10
	3.5 Barnlitteratur	11
	3.6 Barnpedagogiskt perspektiv	
	3.7 Pensionärernas studiecirkel	12
	3.8 Bokkassar och böcker till läsarna	
4	Organisation - uppgiftsfördelning/arbetsorganisation	13
	4.1 Uppgiftsfördelning - "arbetsorganisation"	
	4.2 Organisationsplan	
5	Dokumentation och spridning	15
	5.1 Informationsfolder	
	5.2 Möten med pilotgrupperna	
	5.3 Regionala styrgrupper	
	5.4 Eldsjälar	17
	5.5 Massmedia, externa konferenser m m	18
	5.6 Utställningar och mässor	
	5.7 Spridning av informationsmaterial	
	5.8 Allas Barnbarns hemsida	
6	Jämförelse mellan projektansökans beskrivning och det genomförda projektet	20
	6.1 Mål	
	6.2 Syfte	
	6.3 Målgrupper	
	6.4 Genomförande	
	6.5 Dokumentation och spridning	22
	6.6 Central projektgrupp	
	6.7 Tidplan och ekonomi	
	6.8 Sammanfattning av jämförelsen	24
	6.9 Övriga erfarenheter	
7	Framtidsperspektiv	26
8	Utvärderingskonferens	27
	Sammanfattning av seminarier om framtiden för Allas Barnbarn	
	Seminarieledare: Susanna Ekström, Gunborg Kjellberg, m fl	
9	Sammanfattning av skriftliga och muntliga rapporter i samband med utvärderingskonferens 7-10 oktober 2002 på PROs folkhögskola i Gysinge (Ia Bäck)	30-35

0 Allmänt
0.1 Rapportens syften

- 1 att utgöra en **slutrapport till Allmänna arvsfonden** för det läsfrämjande generationsprojektet Allas Barnbarn
- 2 att utgöra rapport till **SPF** och de i projektet samverkande organisationerna **PRO** och **EBFA** för tre års samverkan i projektet Allas Barnbarn och att utgöra **underlag för deras ställningstaganden om projektets framtid.**
- 3 att vara **vägledning** för fortsatt verksamhet och vidareutveckling, såväl för redan verksamma grupper som för nytillkommande.

Rapportens struktur:

Inledning Projektets särdrag och ett sammandrag av synpunkter som kommit fram vid utvärderingskonferens och i kontakter med projektets aktörer.

Kapitlen 1-5 är en beskrivning av projektets tillkomst och genomförandeprocess.

Kapitel 6 ger en jämförelse mellan projektansökans beskrivning och genomförandet/resultatet av projektet

Kapitel 7 ger en kortfattad aspekt på framtiden för Allas Barnbarn

Kapitel 8 beskriver uppläggning av utvärderingskonferens
 - sammanfattning av seminarium om projektets betydelse och vidare utveckling i ett framtidsperspektiv.

Kapitel 9 är extern observatörs - Ia Bäcks
 - sammanfattning av lokala projektgruppers utvärderingsrapporter och seminarium om projektets genomförande på lokal nivå

Bilagor utgörande dokumentation av en del skriftligt utbildnings- och informationsmaterial.
 - dessa bilagor bifogas endast originalrapporten
 - de bör finnas tillgängliga hos redan existerande lokala projektgrupper

Projektet har haft en central styrgrupp:

Signe Idehaag som även är projektledare
 Sveriges Pensionärsförbund SPF

Gerd Klang
 Pensionärernas Riksorganisation, PRO

Solweig Mononen
 En bok för alla AB, EBFA

Projektets hemsida är: www.allasbarnbarn.nu

0.2 *Inledning*

- *om projektets särart*
- *sammandrag av synpunkter som framförts vid utvärdering av projektet*

Projektet Allas Barnbarn präglas av entusiasm och värme, glädje och gemenskap på alla nivåer i projektet. Det har skapats en ny arena för generationsmöten och integration mellan såväl åldersgrupper och yrkesgrupper som olika etniska kulturer. Många skolledare och lärare har efterlyst motsvarande verksamhet i hela grundskolan gärna med samma genomtänkta uppläggning som Allas Barnbarn.

- Språklig kommunikationsförmåga är en förutsättning för att kunna delta i ett demokratisk samhälle. Förankring i ett kort historiskt perspektiv är stimulerande.
- Minst 10 000 barn i förskolan (ålder 1-5 år) har fått positiva relationer till en pensionär genom läsning och samtal någon timme per vecka under en termin eller ett helt läsår.
- Flera tusen barn därutöver har haft mindre kontinuerliga möten med samma pensionärer.
- 1000 pensionärer har varit aktiva läsare i förskolan, flera av dem under hela projekttiden, andra under kortare tid, oftast minst ett läsår. De har förberett sig genom cirkelverksamhet - en verksamhet som fortsätter i många fall under hela verksamheten i förskolan och innebär viktig social gemenskap.
- Ytterligare tusentals pensionärer har deltagit i informationsmöten och är intresserade av verksamheten men har inte ännu tagit steget in i verksamheten.
- Ett stort antal barnbibliotekarier, förskollärare och - fast i mindre antal - politiker och handläggare inom skola och barnomsorg har deltagit i informationsmöten och önskar att fler pensionärer deltar i verksamheten
- Bibliotekarier, pensionärer och förskolepersonal - en lyckad trio i det samarbete de har i en verksamhet som är kär för oss alla: barnens bästa idag och i framtiden.
- Totalkostnaden för hela det treåriga projektet belöper sig på ca 1,6 milj kronor, varav Allmänna arvsfonden har anslagit 1,270 milj kronor. I totalbeloppet ingår bl a utbildnings- och informationsdagar, utbildningsmaterial, cirkelverksamhet och administration.
- Om totalkostnaden beräknas per barn i de kontinuerliga grupperna (10 000 barn) blir kostnaden 160:-/barn. Om fler pensionärer hade anslutit sig till projektet och därmed fler barn hade fått del av det, så hade kostnaden kunnat sjunka avsevärt.
- Oron för projektets framtid - efter Allmänna arvsfondens projektår - har varit stor under det sista projektåret och har lett till många funderingar, både i förskola, på bibliotek och inte minst hos pensionärer.
- Allas Barnbarn bör förankras i pensionärernas riksorganisationer och ges möjligheter till vidare spridning och utveckling.
- Projektnamnet Allas Barnbarn bör skyddas och vara garanti för att verksamheten genomförs enligt projektets intentioner
- Det är viktigt att ta tillvara den kompetens som finns hos de äldre och deras entusiasm och vilja att driva detta projekt.
- Högläsning, berättande och samtal i förskolan är en guldkant för både pensionär och barn
- Generationsmötet i förskolan drivs på ideell basis och ersätter inte någon del personalen. Det är ett komplement. För generationsmöte krävs helt enkelt en äldre person.
- Det är önskvärt att regering och berörda myndigheter på riksnivå tar tillvara den resurs som Allas Barnbarn har skapat och ger ytterligare resurser för fortsatt verksamhet och utveckling

"Som barnbibliotekarie kan jag tycka att alltihop är genialt: barn och äldre möts över generationsgränserna med hjälp av böcker och berättelser!

Så enkelt och så fantastiskt! Jag hoppas och tror att denna idé har kommit för att stanna!"

Tre bibliotekskonsulenter:

"vi önskar oss en central, enkel, tydlig, stabil organisation för framtiden"

LÄSA-LYSSNA-SAMTALA-BERÄTTA

ALLAS BARNBARN - ett läsfrämjande generationsprojekt.

1 Så började projektet

Projektet Allas Barnbarn har sin upprinnelse i ett möte på En bok för alla AB, där företrädare för EBFA, Barnbarnens kulturfond, PRO och SPF diskuterade möjligheterna att ge barn större tillgång till litteratur för att på så sätt bidra till deras intresse för böcker. För språkutvecklingens skull bör barn få uppleva läsning, innan de *kan* läsa

Bakgrunden var rapporter om att föräldrar läser allt mera sällan och kortare tid för sina barn i åldern 3-8 år. Den idé som presenterades var att pensionärsorganisationerna skulle förmå sina medlemmar att läsa för både sina egna barnbarn och andras barnbarn i ett läsfrämjande projekt.

Från flera håll hade liknande idéer framförts. Så även från SPF som bl a några år tidigare i Veteranpostens studiespalt föreslagit sina medlemmar att läsa med både egna barnbarn och andras barnbarn, antingen man själv var mor-/farförälder eller inte. Och varför inte göra besök på dagis och varför inte ägna någon tid åt invandrarbarn för att stärka integrationen på tidigt stadium? Det var således inte svårt att anamma idén att tillsammans försöka genomföra ett läsfrämjande projekt för att påverka barns intresse för böcker.

För pensionärsorganisationernas del var generationsmötet det centrala liksom att en meningsfull verksamhet borde innebära ordentliga förberedelser för pensionärerna i form av någon utbildning, förslagsvis i studiecirkel.

1.1 *Relevans för organisationernas verksamhet?*

En bok för alla har riksdagens uppdrag att arbeta med läsfrämjande verksamhet och har statsbidrag för sin verksamhet. Hur förhåller sig då idén till pensionärsorganisationernas uppgifter och ändamål? PRO kunde hänvisa till sitt projekt *Generationer i samverkan* och SPF hänvisade närmast till två att-satser i förbundets stadgar: har till uppgift *att verka för att pensionärernas erfarenheter och kunskaper tillvaratas i samhället i samspel med yngre generationer* likaså: har till uppgift *att främja studier och annan kulturell verksamhet*.

På pensionärsorganisationernas förbunds nivå är de tunga uppgifterna att ta tillvara pensionärernas ekonomiska och sociala intressen, påverka beslutsfattare i pensionärspolitiska frågor etc. Den kulturella verksamheten är viktig och stöds av förbundet, men den arrangeras i första hand av föreningarna själva. Ett läsfrämjande projekt skulle kunna genomföras av pensionärerna som kulturell verksamhet i form av generationsmöten - och det kunde också genomföras i samverkan med yngre generationer. Med vederbörlig respekt för personal och barn i skolan ville vi inte att projektet skulle ha formen av en kampanj eller i form av barnens roliga timme eller liknande. Verksamheten skulle vara målinriktad och genomföras på ett likartat sätt i hela landet.

Fem intresserade "pilotbibliotekarier" skulle kontaktas med uppdrag att vara sammanhållande länk i lokala projektgrupper, bestående förutom av bibliotekarien även av fyra pensionärer, två från SPF och två från PRO. Bibliotekariens uppdrag skulle enligt det ursprungliga förslaget vara, förutom att ge boktips och biblioteksservice, att även svara för kontakt med barnomsorg, förskolor, skolor, BVC etc, där verksamheten skulle utvecklas. Två av de fem pilotgrupperna skulle ha som särskild uppgift att samverka med äldre och barn från olika kultursfärer. ABFs/SVs-studieavdelning förväntades att vid behov ge stöd åt verksamheten enligt samma principer som för annan föreningsverksamhet, dvs pensionärerna tar initiativ och svarar för verksamheten, medan studieavdelningen ger stöd. Om möjligt skulle representanten för ABF/SV vara centralombud för En Bok för Alla.

Projektet skulle ha en central projektledning förslagsvis Signe Idehaag, SPF, Solweig Mononen, EBFA och Lars Åstrand, PRO. Signe Idehaag föreslogs bli projektledare

1.2 *Ekonomiska resurser*

Särskilt för ideella organisationer har den ekonomiska frågan ofta en avgörande betydelse för möjligheten att förverkliga en idé. För såväl PRO som för SPF skulle det vara omöjligt att utveckla projektet utan ekonomiskt stöd. Eftersom det här projektet innebar ett nytänkande och då dess huvudsakliga målgrupp var barn, så bestämdes det på projektledarens förslag att ansöka om ekonomiskt stöd hos Allmänna arvsfonden. Det blev mitt uppdrag att från de stolpar som nedtecknats göra en ansökan till Allmänna arvsfonden, innehållande projektbeskrivning med förslag till verksamhets-/tidplan för 3 år och kostnadskalkyl inom ramen för 290 000:- per år. För projektansökan svarade således Sveriges Pensionärsförbund.

1.3 *Namn och logotype*

**ALLAS
BARNBARN**

*Läsa-Lyssna-Samtala
Berätta*

Läsfrämjande generationsprojekt

1.4 *Allmänna arvsfonden*

Ansökan inlämnades till Allmänna arvsfonden 1999-01-11, och beslut med bifall fattades av Arvsfondsdelegationen 1999-02-25. I samband med projektredovisningen för första året anhölls om ersättning till projektledaren med ett belopp motsvarande 180 000:- för år 2 inkl sociala avgifter. Ansökan bifölls och samma belopp har utgått för det tredje projektåret. Projektledaren har förutom att leda projektet även utfört allt administrativt arbete såväl som kontorsarbete som hör ihop med projektet. Bilaga 1

Enligt den ursprungliga tidplanen skulle projektet avslutas i september 2002, varefter utvärdering och slutrapport skulle genomföras. Slutrapport skulle inlämnas vid årsskiftet 2002/2003.

Tidsförskjutningar har förekommit under projektets gång i samband med redovisning och övergång till nytt verksamhetsår. Enligt Arvsfondsdelegationens beslut 2002-03-07 skall ekonomisk redovisning och slutrapport lämnas in senast den 1 juni 2003. Bilaga 2

2 Projektets organisation - utgångspunkter och förändringar

2.1 Projektledning år 1

Idégruppen beslöt, att projektet skulle ha en central projektgrupp, bestående av

Signe Idehaag, SPF, som projektledare

Solweig Mononen, EBFA

Lars Åstrand, PRO

Inspiratörer: Bertil Widerberg, Barnbarnens Kulturfond

Gunnar Arvidson, TV-Läslustan

2.2 Pilotbibliotekarier

Det visade sig svårare än beräknat att värva fem bibliotekarier som var beredda att gå in i projektets tidiga skede. Orsaken till deras betänklighet var: stor arbetsbörda, omorganisation och ovisshet samt nedläggning/ombyggnad av bibliotek. Två bibliotekarier var dock kontaktade i förväg och var entusiastiska inför projektet, en av dem var Ewa Kollberg i Mölndal och den andra var Britt Douhan i Umeå. Efter många kontakter fick vi ytterligare tre bibliotekarier till projektet, Kerstin Runnman i Enköping, Birgitta Norgren i Härnösand och Ulla Troäng i Södertälje.

2.3 Projektorganisationen år 2 och år 3

Under det andra och tredje projektåret har följande organisation gällt:

Projektansvarig organisation Sveriges Pensionärsförbund, SPF

Projektledare: Signe Idehaag
med ansvar för genomförande, information och utveckling samt administration och projektredovisning

Styrgrupp: Signe Idehaag, SPF
Gerd Klang, PRO (fr o m juni 2001)
Solweig Mononen, EBFA

Referensgrupp: Susanna Ekström, Lärarhögskolan i Stockholm
Bertil Widerberg, Barnbarnens kulturfond
Gunnar Arvidson, fd TV-Läslusta

Pilotbibliotekarier: Britt Douhan, Umeå
Ewa Kollberg, Mölndal (fr o m år 2 hela Västra Götaland)
Birgitta Norgren, Härnösand
Kerstin Runnman, Enköping
Ulla Troäng, Södertälje.

Regionala styrgrupper har bildats i Västra Götaland, Gävleborg och på Gotland
Senast tillkommen regional grupp (september 2002) är Uppsala.
Östergötlands län har påbörjat projektet och kommer inom den närmaste tiden att bilda en regional grupp.

Lokala styrgrupper finns t ex i Kalmar, Borgholm, Göteborg, Bromölla, Helsingborg, Vellinge/Höllviken, Tyresö, Värmdö, Vallentuna, Grödinge, på Kungsholmen i Stockholm och i flera kommuner i V Götaland, Gävleborg och på Gotland.

De regionala/lokala styrgrupperna består av (barn)bibliotekarie, SPF- och PRO-pensionär(er) och ibland även representant för studieavdelning(ar). I några referensgrupper ingår även representant för förskolan. Det är dock i regel svårt att avdela förskolepersonal till möten. Bibliotekarien svarar då för samverkan med förskolan.

Förhoppningen var redan från början, att projektet ALLAS BARNBARN ska fortleva och att riksorganisationer står bakom det, dvs SPF PRO EBFA, utökat med riksorganisationer för bibliotek och förskola, alternativt att statlig/kommunal myndighet tar över och ger ekonomiska förutsättningar för verksamheten.

Bilaga 3

3 Utbildning

3.1 *Utbildning av pilotgrupperna*

Ett förberedande möte hölls med de fem pilotbibliotekarierna i maj 1999, då information lämnades om projektets uppläggning. Till mötet anmälde sig ytterligare två bibliotekarier från Göteborg respektive Tanumshede, då de gärna ville samverka i projektet med Mölndalsgruppen. Barnboksförfattare och barnpedagog var också inbjudna. En av dessa var Susanna Ekström, universitetsadjunkt, metodiklärare och litteraturpedagog vid Lärarhögskolan i Stockholm. Susanna fann projektet intressant och angeläget och på förfrågan ställde hon sig till förfogande för medverkan på två planerade utbildningsdagar för pilotprojekten.

Kursdagarna som hölls i början av september 1999 hade en uppläggning som skulle utgöra modell för den cirkelverksamhet som nytilkomna pensionärer i de lokala grupperna skulle delta i innan de började högläsa och berätta i förskolorna. Susanna åtog sig att på projektets uppdrag och bekostnad skriva kompendiet i form av "Handledning för högläsare och berättare som besöker barngrupper" (i projektet Allas Barnbarn). Efter samråd med verkställande direktören för En Bok för alla, Berit Skogsberg, trycktes handledningen genom EBFAs försorg efter pilotutbildningen.

Kostnaden bars av Allas Barnbarn.

Handledningen är ett kurskompendium för projektet Allas Barnbarn och har delats ut gratis till läsarna. Den säljs inte i öppna handeln.

Bilaga 4

3.2 *Utbildning av nya grupper*

I och med att pilotgrupperna började den lokala verksamheten hösten 1999 skickade rikspjektet ut foldrar och affischer till PRO- och SPF-föreningar samt till ABF- och SV-avdelningar. Projektet uppmärksammades av pressen. Allt fler enskilda personer hörde av sig för mer information och/eller med önskan att få vara med i projektet. Namn, adresser och telefonnummer antecknades. När minst 30 personer fanns på listan arrangerades en informationsdag. Detta gjordes i flera omgångar bl a på SV-distriktet i Stockholm och på Alma folkhögskola i Stockholm och på ABF-huset i Stockholm.

Pilotbibliotekarierna har beställt informations- och utbildningsdagar för intresserade bibliotekarier och förskollärare samt för pensionärer som anmält intresse att delta i projektet. Sådana utbildningsdagar har förlagts till pilotgruppernas ort eller närliggande kommun. Det program som gällde för pilotbibliotekarierna fick mycket gott omdöme både av projektledningen och av deltagarna.

Som projektledare upplevde jag stor trygghet för projektet i Susanna Ekströms medverkan. Detta blev inledningen till tre års samarbete. Susanna har medverkat på 34 utbildningsdagar och har varit en viktig stöttepelare för projektet. Hon har med sin mångsidighet och professionalism, parat med generös personlighet givit många nyttiga och roliga tips (metoder) för stunderna med barnen liksom tips att botanisera i barnboksfloden och välja efter egen - och barnens smak. En fantastisk sagoberättare och högläsare!

Vi har haft turen att även få samarbeta med Lena Kjersén Edman - det var Gunnar Arvidson som presenterade henne i samband med pilotutbildningen under en afton med Läslusta på barnlitteratur. Lena är FD i litteraturvetenskap, har varit barnbibliotekarie, har valt titeln "bokpratare", är knuten till Universitet i Umeå och Lärarhögskolan i Stockholm. Lena har huvudsakligen medverkat på uppföljningsdagar där verksamheten redan har startat men man vill ha påfyllning och stimulans för redan etablerade läsare samtidigt som

nyttillkomna pensionärer får en grundutbildning. Lena har medverkat på 14 inspirationsdagar och fört oss in i sagornas förtrollade värld på ett medryckande sätt.

En bärande idé har varit att utbildningen/förberedelsen för pensionärerna ska utgå från att både pensionär och förskola ska känna trygghet i samarbetet. Pensionären är gäst i förskolan, har bekantat sig med förskolan och vet vilken roll han/hon har i förskolan, förskolläraren är införstådd med pensionärens roll - ingen ersättare för förskolepersonal. En bibliotekarie finns som spindel i nätet. Detta har varit utgångspunkten för planering av kursdagarna som har fått benämningen **Informations- och inspirationsdag**.

Bibliotekarier, förskollärare, pensionärer och studieorganisatörer från ABF och SV har bjudits in till samma utbildningsdag. I regel har bibliotekarier och förskollärare varit i fåtal jämfört med pensionärerna. Bibliotekarier och förskollärare har däremot till skillnad från pensionärerna haft möjlighet att informera vidare på sina respektive studiedagar. Studieavdelningarna har ofta inte varit representerade, även om det finns exempel på motsatsen.

3.3 **Informations- och inspirationsdagar**

Inbjudan och program har anpassats till varje tillfälle för sig, men följt en gemensam struktur för att ge likartad start för samtliga. När kursdagar sedan ges på regional/lokal nivå borde samma uppläggnings kunna följas men med lokala medverkande.

Programmen har i regel haft följande struktur:

1	Presentation av projektet - bakgrund, mål och syfte - organisation, vem gör vad - erfarenheter från andra regioner	Signe Idehaag
2	En läsare berättar om sina upplevelser i förskolan	pensionär
3	En bibliotekarie presenterar ett urval av barnböcker och berättar på vad sätt man kan samarbeta i projektet	lokal bibliotekarie
4	En bok för alla ger kort presentation av företaget och dess utgivning Bokbord - ofta med tillfälle till köp av litteratur	Solweig Mononen eller EBFAs central-ombud på orten
5	Guldkantad sagoläsning	Susanna Ekström
6	Barnpedagogiskt perspektiv (alternativ: Härliga barn ska ha härliga böcker)	Susanna Ekström (Lena Kjersén Edman)
7	Sammanfattning - så går vi vidare i vår kommun	Signe Idehaag + medarrangör

Exempel på inbjudan och program bifogas

Bilaga 5-7

3.4 *Erfarenheter från informationsdagarna som har lett till vissa förtydliganden eller omskrivningar i projektbeskrivningen*

- **Bakgrundsbeskrivningen** anger en pragmatisk ansats, som ger vägen till en enkel, allmänt hållen och nästan "självklar" beskrivning av projektets syfte och genomförande. De experter som medverkat i projektet har bidragit till ytterligare förståelse genom att anknyta till forskningsrön som bekräftar projektets betydelse för förskolebarnens språkliga kommunikation.

Förskolan har genomgått en förvandling. Kommunens "dagisverksamhet" är numera förskola enligt Lpfö98 - läroplan för förskolan. 6-åringarna "läser" ofta i samma klass som grundskolans försteklassare. Detta innebär att de barn vi möter i förskolan är i åldern 1-5 år. I Lpfö anges tydligt, liksom för hela grundskolan, att barn med särskilda behov ska ges stöd. Vikten av generationsmöten och möten med främmande kulturer befästs i läroplanen.

Vad de äldre känner särskilt starkt för är behovet av **generationsmöten**, både för barnen och för de äldre. Barn behöver någon som lyssnar på dem och som de kan utbyta tankar med - i lugn och ro. Barn behöver möta äldre. Inte alla barn gör det - och det gäller inte endast invandrabarn. Äldre saknar sina barnbarn, som bor långt borta, de egna barnbarnen har blivit äldre och mor- och farföräldrar saknar högläsning av sagor. Många äldre har inga egna barnbarn men vill gärna läsa med barn.

- **Målgrupper**

I utbildnings- och informations-sammanhang är det viktigt att från början definiera målgrupp. Redan vid planering av program för utbildningsdagarna för pilotgrupperna upplevdes definitionen av målgrupperna som alltför vag. I detta projekt har vi två målgrupper:

- pensionären som ska få förberedelse för läsverksamheten
- och barnen, till vilka metodiken ska anpassas

Målgrupperna omdefinieras sålunda

Mor- och farföräldrar ändras till:

PRO-/SPF-medlemmar

Barnbarn:

Barn i förskolor enligt Lpfö98 - ålder 1-5 år

vilka väljs ut av förskolläraren i respektive barnavdelning

- **Syfte**

I beskrivning av projektets syfte används uttrycket "utbildning".

Det konstaterades redan under de första informationsdagarna att pensionärerna upplevde att begreppet utbildning ställde stora krav på dem.

Utbildning har bytts ut mot:

Förberedelse för verksamheten

---- så att alla känner trygghet ---

Boken i centrum! - Generationsmötet överordnat språkutvecklingen

Uttrycket "Boken i centrum" är centralt för projektet Allas Barnbarn. - Det är bokens budskap som föder orden och som ger samtalsämnet och därmed påverkar språkutvecklingen.

Liksom pensionärerna ryggas för "utbildning" så upplever de uppgiften att påverka barns språkutveckling som alltför svår. Men barnens språkutveckling är en pedagogisk uppgift för förskolepersonalen. Pensionärernas högläsning, berättande och samtal med barnen är ett komplement, en äldre person som tycker om barn och läsning och samtal med barn. Det är viktigt - åtminstone i en första informationen till pensionärerna - att generationsmötet är överordnat läsfrämjande och språkutveckling.

- **Mål**

Den givna målbeskrivningen är relevant, men pensionärerna känner det betungande att kunna uppnå målet. Och - naturligtvis - målet kan vi inte mäta här. Det kan möjligen bli en uppgift för en longitudinell studie vid högskolan. Det är viktigt att för pensionärerna betona, att det rör sig om en *viljeinriktning - eller furdriktning*. Med andra ord vi som medverkar i projektet påverkar barnens språkutveckling i generationsmötet med boken i centrum

Ord föder ord - våld föder våld

Kärlek, omtanke, ord och språk är den bästa gåva vi kan ge barnen i ett demokratiskt samhälle. Kan vi ge barn ordet, lära dem att ta ordet och att ge tillbaka i lugna samtal, så kan de lära sig att ta emot argument och att ge argument - de blir då mindre benägna att ta till våld Detta är också ett argument för många av pensionärerna för att delta i verksamheten.

3.5 Barnlitteratur

Både gammal och ny barnlitteratur, oberoende av utgivande förlag, har presenterats av respektive barnbibliotekarie. Pensionärerna ska givetvis inte själva köpa litteratur för läsverksamheten. Biblioteken står till förfogande och barnbibliotekarien ger råd att välja bland mängden av böcker där. Det är dock pensionären som väljer den bok som han eller hon känner för.

EBFA har listat ett tiotal barnböcker som lämpliga för ett första *barnbarnsbibliotek* att ha hemma när barnbarnen kommer på besök. Priset för EBFAs böcker ligger på 25-50 kronor per styck. Barnböcker av motsvarande kvalitet från andra förlag kostar ca 180:-.

Barnbarnsbiblioteket skulle också vara en av ingredienserna på projektets kurs/informationsdagar.

3.6 Barnpedagogiskt perspektiv

Under programpunkten "barnpedagogiskt perspektiv" leder Susanna Ekström deltagarna in i barnens, skolans och barnlitteraturens värld. Med njutbar pedagogik konkretiserar hon vad som är skrivet i handledning för den som besöker barngrupper. Det handlar om barns behov av någon som lyssnar och samtalar, det handlar om val av böcker, hur man använder böckerna och hur man kan arrangera lässtunden. Och så handlar det om underbar högläsning och berättande av folksagor från olika kulturer. Det har varit nyttiga och glada timmar!

3.7 Pensionärernas studiecirkel

Det är önskvärt att de blivande läsarna går i en studiecirkel och bekantar sig med förskolan innan de själva ska ta hand om barnen. 3-6 barn i en grupp är lagom. Det är inte samma sak att läsa för en grupp främmande barn i skolan som att läsa för sina egna barn och barnbarn i hemmiljön.

En studiecirkel med samma innehåll som projektets informations- och inspirationsdagar är ett *måste* för den som inte själv har deltagit i inspirationsdagen och ett *bör* för den som har deltagit. Vanligen blir deltagarna så inspirerade av informationsdagen att de vill börja i förskolan omedelbart. Detta ska givetvis beaktas och man kan då börja läsa i förskolan och samtidigt starta en studiecirkel. Studiecirkeln brukar fortsätta som kamratcirkel, man träffas i vissa fall ett par gånger per termin, i andra fall en eller ett par gånger per månad, utbyter erfarenheter och tar upp eventuella problem.

Mötena brukar vara förlagda till kommunala biblioteket och barnbibliotekarien är ofta med i sammankomsterna, inte endast då hon presenterar barnböcker. Detta är en form av trivsam gemenskap, fylld av roliga och intressanta barnhistorier. Framför allt präglad av kärlek och omtanke. "Man får mycket mer tillbaka än man själv ger" säger pensionärerna.

Förslag till studieplan finns.

Den ska betraktas som en checklista över vad man bör ta upp under träffarna och anpassas till lokala förutsättningar och önskemål.

STUDIECIRKEL - Allas Barnbarn**Sammankomster**

1	Projektets bakgrund, syfte, mål, målgrupper - förutsättningar för genomförande	Projektansvarig
2	Gäst i förskolan - bekantskap med förskolekulturen - förskolan som arbetsplats - barnens trygghet och utveckling i skolmiljö - barns behov av möte med äldre	Förskollärare
3	Barnen och litteraturen - Barnbibliotekarien - en spindel i nätet - Litteraturförslag - Vad kan jag läsa i stor grupp - Vad kan jag läsa i liten grupp - Bilderböcker, konst sagor, folksagor - Fingerlekar, ramsor och verser	Bibliotekarie /förskollärare
4	Att högläsa och att berätta Läsa-lyssna-samtala-rita-associera-dramatisera	Litteraturpedagog /förskollärare/bibliotekarie
5	Bokurval - efter motiv som angår etc	Bibliotekarie

Förslag på studiematerial, referensmaterial, etc -----

Bilaga 8

3.8 *Bokkassar och böcker till läsarna*

Cirkeldeltagarna får gratis studiematerial

- en textilskasse med Allas Barnbarns logotype
- innehållande bl a informationsfolder och skylten "Förbjudet att störa läsande barn" handledning för högläsare och berättare som besöker barngrupper
- två böcker som En bok för alla skänkt, nämligen Petter och hans 4 getter, text och bild av Einar Norelius samt Barnens Ramsbok, sammanställd av Gertrud Widerberg och illustrerad av Tord Nygren

Ofta får pensionärerna dessutom en eller ett par böcker av biblioteket.

Böckerna är omtyckta, men det finns inget tvång att använda just dem i läsverksamheten.

Bibliotekarien har meddelat när pensionärerna blivit placerade och börjar i en förskola. Därigenom har jag kunnat följa hur många läsare vi har. Dessutom har vi fått adresser till förskolans kontaktperson och haft möjlighet att följa verksamheten. Uppgifterna går alltid till projektledaren för Allas Barnbarn. Antalet läsande pensionärer har kunnat beräknas efter antalet bokkassar som sänts iväg. Uppföljning av vilka som slutar ankommer på den lokala styrgruppen.

Bilaga 9

4 Organisation - uppgiftsfördelning/arbetsorganisation

4.1 Uppgiftsfördelning - "arbetsorganisation"

Utöver uppgiften att informera och ansvara för att pensionärerna får förberedelse inför verksamheten i skolan har en av projektledarens främsta uppgifter varit att skapa fungerande nätverk mellan berörda organisationer. Varken bibliotek eller förskola kan belastas med administrativa uppgifter eller uppdrag som ligger utanför deras ordinarie arbetsuppgifter. Allas Barnbarn ska erbjuda en intressant form för den samverkan som ändå sker mellan bibliotek och förskola samt bibliotek och allmänhet (i detta fall service till pensionärer). Det gäller alltså att samordna de olika institutionernas/organisationernas kompetenser, uppgifter och intressen. I det här fallet Barns språkutveckling med Boken i centrum samt det viktiga generationsmötet.

En uppgiftsfördelning/arbetsorganisation har utvecklats i överensstämmelse med projektets organisation, mål och syfte.

Uppgiften: Läsförmedlande generationsprojekt i förskola - med boken i centrum

- Samtal för språkutveckling
- Högläsning och berättande
- Generationsmöten
- Kulturmöten
- Kontinuitet

På biblioteket - Biblioteket är lämplig lokal för cirkelträffar om litteratur

Bibliotekarie - helst barnbibliotekarie

Spindel i nätet

- förmedlar kontakter med förskola
- presenterar barnlitteratur
- ger tips på barnlitteratur för olika åldrar/utvecklingsstadier och olika teman
- medverkar vid behov i studiecirkel om högläsning och berättande av sagor

I förskolan

Inskolning av "läsaren"/gästen

- Förskollärare har ansvaret för samarbetet i förskolan, pensionären är gäst
- Kontaktperson utses i förskolan
- Överenskommelse om tid etc
- Avskild läsplats/läsrum
- Sekretessfrågor
- Information till föräldrar/vid föräldramöte.....
- Försäkringsfrågor
  - SPF och PRO - medlemmar är mötesförsäkrade, vilket innebär att om försäkringen ska gälla måste cirkeln drivas i SPF:s respektive PRO:s regi.

PRO/SPF har projektansvar

Äger projektet

- ansvarar för projektets utveckling
- informerar, rekryterar och planerar tillsammans med bibliotek och studieavdelning
- deltar i studiecirkel
- pensionär leder studiecirkel
- **kontinuitet**
  - samma pensionär till samma barngrupp (3-6 barn) under ett läsår/en termin
  - samma tid - helst per vecka och veckodag

ABF/SV**Stöd åt lokala projektet**

- Administration
- Resursgenererande, tex för administrativa kostnader
- Cirkelverksamhet - **kamratcirklar**
- Förmedlar EBFAs litteratur
- Presenterar projektet på studieupptakter

Anm. Även om en pensionär svarar för det administrativa arbetet, så skall cirkeln i vanlig ordning registreras hos samverkande studieavdelning.

OBS - ingen cirkelverksamhet med barnen - endast med projektgruppen.

Bilaga 10

Dokumentet har underlättat i den lokala planeringen och vid information till nytillkomna läsare och förskolor. Lokala, mindre avvikelser från mallen har gjorts, beroende på vem som har känt sig mest tilltalad av eller lämpad för någon av uppgifterna.

4,2 Organisationsplan

Organisationsplanen enligt bilaga 3 har varit ett bra underlag vid planering med regionala grupper och vid presentation för bibliotekskonsulenterna. Organisationsplanen öppnar också för diskussion om projektets informationsvägar, vem som bör/ska/kan tänkas ge resurser för verksamheten. På informationsmöten i större grupper är den mindre lämplig, då man ser planen som vägledning för hur arbetet ska läggas upp. För de lokala grupperna är det viktigare att framhålla projektets mål och syfte och förutsättningarna för att arbeta efter dessa.

Pensionärerna ersätter inte på något sätt förskolläraren. Projektet Allas Barnbarn är ett **komplement** för generationssamverkan - pensionären är gäst i förskolan - generationsmötet ska vara en guldkant i vardagen både för pensionären och för barnen.

Till eftertanke

*Om jag vill lyckas med att föra en människa mot ett bestämt mål,
måste jag först finna henne där hon är och börja just där.
Den som inte kan det lurar sig själv, när han tror att han kan
hjälpa andra. För att undervisa någon, måste jag visserligen
förstå mer än vad han gör: men först och främst förstå det han förstår.
Om jag inte kan det, så hjälper det inte att jag kan och vet mera.*

*Vill jag ändå visa hur mycket jag kan, så beror det på att jag är
fåfång och högmodig och egentligen vill bli beundrad av den andre
i stället för att hjälpa honom.*

*All äkta undervisning börjar med ödmjukhet inför den jag vill lära,
och därför måste jag förstå, att detta med att undervisa inte är
att vilja härska, utan att tjäna.*

Kan jag inte detta, så kan jag heller inte hjälpa någon.

Sören Kirkegaard

5 Dokumentation och spridning

Ur projektbeskrivning till Allmänna arvsfonden::

"Projektet byggs upp stegvis för att ge kvalitetssäkring. Varje steg i projektet dokumenteras och utvärderas av den centrala projektgruppen eller genom dess försorg. På de fem orter som väljs för projektets genomförande bör spridning ske till andra än de föreningar, bibliotek och skolor som svarar för projektets genomförande. Efter hela projektets genomförande - efter tre år borde erfarenheter ha vunnits för att överföra projekten till bl a SPFs och PROs sammanlagt 3000 lokala föreningar med totalt ca 550 000 (år 2002: ca 600 000) medlemmar. Med stöd av den dokumentation som tas fram kommer många av föreningarna att ta upp aktiviteten Allas Barnbarn på sina program. På så sätt torde projektet komma många barn till del i samverkan mellan generationer."

I rapporten till AA för första projektårets verksamhet redovisades, att vi var tveksamma till att projektet skulle spridas "som ringar på vattnet" - åtminstone inte om vi skulle hålla fast vid att kvalitet går före kvantitet, dvs både pensionärer, förskolor och bibliotek ska känna trygghet i samarbetet, man vet vad verksamheten går ut på och att det inte bara innebär ett besök då och då av en äldre. Färdriktningen ska vara klar och läsarna ska vara ordentligt förberedda.

Genomförandet av projektet har inneburit en process som medfört vissa förändringar dock utan att projektets grundidé har åsidosatts, vilket framgår av föregående avsnitt i denna rapport. Dokumentation utgörs dels av denna rapport dels av de bilagor till rapporten, vilka har framställts efterhand som projektet har utvecklats.

Vad som ska behållas, tas bort respektive förnyas beror på projektets fortsättning.

5.1 Informationsfolder

En av projektets första åtgärder var att producera en informationsfolder som distribuerades till bibliotek, PRO- och SPF-föreningar samt till ABF- och SV-avdelningar. Texten formulerades om efter ett år för att bättre svara mot pensionärernas informationsbehov.

Barnbarnens Kulturfond genom Bertil Widerberg gav Allas Barnbarn rätten att trycka skylten "Förbjudet att störa läsande barn". Både folder och skylt har varit attraktiva och efterfrågade.

Bilaga 11,12

5.2 Möten med pilotgrupperna

Minst en gång per år har den centrala styrgruppen haft möte med pilotbibliotekarierna, varvid information har lämnats om nuläge, i pilotgrupperna såväl som i riksprojektet. Entusiasmen för projektet har varit stor och "alla" tycker att det är ett "jättebra" och angeläget projekt.

Men: det är svårt att rekrytera pensionärer som läsare. Massmedia, lokalradio och TV har visat stort intresse och alla pilotgrupper har haft minst ett reportage i lokalpressen.

Umeågruppen har efterhand värvat nya läsare och pensionärerna har regelbundna träffar med bibliotekarien. Spridningen i länet kunde ha varit bättre.

Mölnålsgruppen började starkt men har inte lyckats växa i den takt som var önskvärd. Däremot har projektet haft stor växtkraft i regionen Västra Götaland. Orsaken är bl a att pilotbibliotekarien i Mölnåls övergick till tjänst som länsbibliotekskonsulent i samband med omorganisation av Västra Götaland.

Enköpingsgruppen fick en lyckad start med 34 läsare. Antalet pensionärer har varit konstant men en del har fallit ifrån och andra har tillkommit. Gruppen har möte på biblioteket någon gång per termin. Barn från andra kulturer ingår i barngrupperna. Däremot har man inte lyckats nå samordning med äldre personer med annan etnisk bakgrund än den svenska. Detta var ett särskilt uppdrag åt både Enköping och Södertälje.

Pilotprojektet i Södertälje har endast en handfull läsare och har inte heller lyckats samordna med invandrarföreningar. En förklaring kan vara att det i Södertälje finns många andra aktiviteter för målgruppen invandrare och invandrabarn, även i bibliotekets verksamhet.

Pilotgruppen i Härnösand har heller inte haft någon växtkraft. Projektet har fått spridning till andra orter i länet, t ex Kramfors och Örnsköldsvik. Antalet läsare är betydligt större där än i Härnösand.

Pilotbibliotekarierna har varit en viktig resurs för projektet. Till sammankomsterna har var och en av dem haft med sig en skriftlig rapport som de har föredragit i gruppen. Både positiva erfarenheter och problem har redovisats. De positiva sidorna har varit klart övervägande och problemen har varit både få och små. Erfarenhetsutbytet har tagits till vara i det fortsatta arbetet både i pilotgrupperna och i information till nya grupper.

Resursgruppen har också inbjudits till mötena och har deltagit vid några tillfällen. Susanna Ekström har deltagit vid tre tillfällen och har både varit rådgivande och tagit till sig pilotbibliotekariernas synpunkter som vi gemensamt tagit ställning till i det fortsatta arbetet. Susanna Ekströms engagemang i projektet kan inte nog uppskattas.

5.3 **Regionala styrgrupper**

Inför projektets andra år beslutade den centrala styrgruppen att vi skulle prioritera satsning på följande regioner: Stockholm, Gävleborg och Västra Götaland samt ge fortsatt stöd åt pilotgrupperna. Avsikten var att bilda regionala styrgrupper som skulle svara för projektutvecklingen i sitt län i samverkan med centrala projektledningen. En konferens arrangerades och inbjudna blev i vart och ett av de prioriterade distrikten:

En pilotbibliotekarie som helst skulle ha med sig en förskollärare
PRO-distrikt och SPF-distrikt, att utse vardera fyra deltagare
ABF-distrikt och SV-distrikt att utse vardera två deltagare.

Programmet var ett sammandrag av det som gavs åt pilotgrupperna när projektet startade. samt gruppdiskussioner för att planera arbetet i regionen. Förutom den centrala styrgruppen medverkade Susanna Ekström, Lena Kjersén Edman och Gunnar Arvidson samt en dramapedagog från Alma folkhögskola.

Deltagarantalet blev mindre än förväntat, till en del beroende på svårigheten att välja en tid som passar alla organisationer och att vi hade otur att ändra lokal p g a dubbelbokning på Alma folkhögskola i Stockholm. Konferensen hölls i stället på Hotell Winn i Haninge.

För Västra Götaland har en regional styrgrupp haft stor betydelse för projektets spridning. Gruppen är sammansatt enligt den föreslagna modellen. Den centrala styrgruppen har deltagit i flera av deras möten. På förslag av Västra Götalands regionala grupp har den centrala projektledningen arrangerat informations- och inspirationsdagar, vilka Västra Götalandsgruppen sedan har följt upp med aktiviteter i ett flertal kommuner. Ewa Kollberg är spindel i nätet för hela länet. PROs Runo Elgh, Trollhättan, är stark drivkraft och har förmågan att entusiasmera sina PRO-medlemmar.

För Göteborg bildades efter något år en särskild regional grupp. Gunilla Landergren, SPF, och Linda Brudahl, Guldhedens bibliotek, är projektets drivande eldsjälar där.

Gävleborgs län har en regional grupp sammansatt enligt projektmodellen, till antalet utökad för att tillgodose såväl Hälsingland som Gästrikland. På den regionala gruppens önskan har

jag som projektledare närvarit vid samtliga deras möten och har därför kunnat följa projektets utveckling där. SVs verksamhetsledare för distriktet, Nils Westling, har varit sammankallande och givit projektet gott stöd. Sten Rahmberg, SPF, har varit ordförande. Samordnare för förskoleverksamheten i Sandviken, John Kindingstad, har företrätt förskollärarna. Under år 3 har även bibliotekskonsulent Agneta Månsson vid länsbiblioteket i Gävle knutits till gruppen. PROare och SPFAre har samarbetat på ett bra sätt och tillfört mycket i diskussionerna.

I Visby har en regional grupp bildats, bibliotekskonsulent Karin Blomquist arbetar på ett föredömligt sätt med gruppen för att utveckla Allas Barnbarn över hela länet. Såväl SPF och PRO som SV och ABF har representanter i gruppen. Läsverksamheten är i gång både i centrala Visby, i Hemse och ytterligare orter som tillkommit hösten 2002. På grund av Gotlands infrastruktur bedrivs förskoleverksamheten i relativt hög grad i familjedaghem, bl a på Fårö. Samtal har förts med skolpersonalen om arrangemang som passar i de skilda fallen och ändå kan ingå i projektet Allas Barnbarn.

I Kalmar bildades snabbt en effektiv styrgrupp av bibliotekarien Karin Westberg, ordföranden i SPF-distriktet Åke Larsson och samverkande SV-organisatör Karin Hjorth. Projektet har även etablerats i Mönsterås och Borgholm, men någon effektiv regional grupp har av olika anledningar inte kommit igång - ännu.

5.4 Eldsjälar

Det har inneburit stora svårigheter att etablera projektet i Stockholm, Göteborg och Malmö. Göteborg har så småningom bildat egen regional grupp. Där liksom på flera andra orter krävdes det emellertid flera informationsdagar, innan det gav resultat i form cirklar och läsverksamhet. - och viktigast, det gäller att få kontakt med en eldsjäl eller ha turen att bli kontaktad av en eldsjäl, vilket skedde i Göteborg.

Våra eldsjälar är personer med samhällsengagemang och kärlek och omtanke om barnen. De inser värdet av generationsmöten och läsning för små barn.

I Stockholms län har Allas Barnbarn varit mest framgångsrikt i förorter som Grödinge, Tyresö och Värmdö. I regel är det en pensionär som har deltagit i ett möte där projektet har presenterats och som lyckats entusiasmera några kolleger, tagit kontakt med en bibliotekarie och därefter ringt till mig som projektledare. Vi har avtalat om ett möte. Efter 2-3 timmars information och diskussion med de intresserade bildas så läsgrupp/er.

När denna rapport skrivs står fler kommuner redo att också gå in i projektet.

Staden Stockholm är trögarbetad, men det finns undantag. T ex SV Kungsholmen har haft den drivande eldsjäl som behövdes för att leda 12 lika entusiastiska pensionärer.

Trots entusiastiska barnbibliotekarier och förskollärare i Malmö har det inte lyckats att få i gång verksamheten där. Men min bedömning är, att tiden snart är mogen även för malmöbor att delta i Allas Barnbarn. Bibliotekarier och förskollärare väntar med öppna famnen.

Skåne-kommuner som nu har verksamhet i gång är Helsingborg (på initiativ av en SPFAre) i Vellinge/Höllviken (likaså på initiativ av en SPFAre efter att ha deltagit i inspirationsdag i Trelleborg) i Svedala (på initiativ av barnbibliotekarie) samt i Bromölla (på initiativ av en PROare). Gemensamt för eldsjälarna är, att de har bråttom att sätta igång redan innan de vet så mycket om vad projektet går ut på. De är mycket tacksamma för den förberedelse som de

får redan vid informationstillfället. Frågan om cirkelledare är i regel avklarad och kontakten med bibliotekarien är etablerad, när vi har kursdagen/informationsdagen.

Eldsjälarna är ofta barnbibliotekarier eller lärare/ förskollärare, som har läst eller hört talas om projektet - eller läst projektets hemsida. Så blev det t ex en mycket lyckad start i Kalmar kommun och Kalmar län med början redan under första projektåret. Likaså i Visby, Borgholm, Kramfors, Skara - det finns många exempel på att just bibliotekarierna har tagit första kontakten för att få i gång projektet på sin ort.

- *Pensionärer - eldsjälarnas eldsjäl*

informerar alla som vill lyssna, både i samband med informationsmöten och privat. Det är "*mun-mot-mun-metoden*" som prisas på projektets alla nivåer. Men om den metoden ska fungera väl så krävs det att budbärarna har god kunskap om projektet och dess *innebörd*. På våra informations- och inspirationsdagar har ibland en läsande pensionär vidtalats att berätta om *sina upplevelser av projektet*. Då framträder den verkliga eldsjäl! Och det handlar inte endast om samvaron med barnen utan även gemenskapen i kamratcirkeln - och: den älskade bibliotekarien. Alla har den bästa bibliotekarien - tankarna går till fröken i småskolan. Kärleken är besvarad.

5.5 *Massmedia, externa konferenser m m*

Allas Barnbarn har rönt stor uppmärksamhet i *pressen*. Tyvärr har jag inte fått del av alla artiklar, men i rapporter från olika delar av landet berättar man om besök av journalister både i förskola och i studiecirkeln. Ofta har bibliotekarien kontaktat massmedia före centrala gruppens besök på orten. Så har skett i Umeå, där Allas Barnbarn har fått uppmärksamhet vid ett flertal tillfällen både i lokalpress, lokalradio och TV.

Efter radioinslag och *TV-inslag* i Umeå har programledare från andra *lokalradio*stationer kontaktat mig för mer information. Intervju i direktsändning har dessutom förekommit, t ex från Kalmar och Kristianstad.

När en tidnings journalist ringer för information har jag valt att ge fakta upplysningar om projektet och hänvisa till en förskola där verksamheten är i gång. En artikel som har väckt mycken uppmärksamhet svarade Svenska Dagbladet för i kulturbilagan den 18 februari 2002. Förutom att det var ett fylligt och intressant reportage så var text och bilder väl samstämda. Reportaget gjordes i Tyresö. Många pensionärer har ringt med anledning av detta reportage. Efter någon månad utmynnade det i en informations- och inspirationsdag för 20 nya pensionärer som hörde av sig med anledning av reportaget. 12 av dem är nu "läsare" i Stockholms stad.

5.6 *Utställningar och mässor*

Projektet har presenterats på Bok- och biblioteksmässan i Göteborg, på Norsk-svensk Bokfest i Strömstad, på nordisk Börnebogmesse i Köpenhamn - i samtliga fall på inbjudan av respektive Läsrörelsen, Regionbibliotek Västra Götaland och Länsbibliotek Skåne. Vi har också haft aktiviteter i Leksand och Visby i samband med bokmässor där.

Den grupp vi har svårast att få personlig kontakt med är förskollärarna, beroende på deras arbetssituation. Det är svårt att gå ifrån barnen. Men i regel har någon företrädare för förskolan deltagit i våra informationsdagar. Bibliotekarien är den som personligen ger information till dem. För att få direkt kontakt med fler bibliotekarier, främst i Stockholms och kringliggande län, så har Allas Barnbarn deltagit i *Skolforum 2002*. Montern var synnerligen välbesökt och många önskade få del av Allas Barnbarn. Liksom i flera andra sammanhang framfördes önskemål även från grundskolelärare och gymnasielärare. "Den här verksamheten behövs hos oss också", var en allmän kommentar.

En viktig kanal för spridning av projektet är *länsbibliotekens studiedagar*. Både jag och i något fall på orten etablerade läsare har varit inbjudna att presentera projektet för länets barnbibliotekarier och förskollärare på deras studiedagar. På så sätt har projektet presenterats i Umeå, Härnösand, Gävle, Kalmar, Göteborg, Uppsala och sist i raden i november detta år i Linköping. Efter länsstudiedagen i Linköping har vi haft en inspirationsdag för SPF och PRO i Linköping och projektet beräknas starta i Östergötland i januari 2003.

5.7 *Spridning av informationsmaterial*

Material som har använts på informations- och utbildningsdagar har även distribuerats till lokala aktiviteter efter beställning från respektive arrangör. Till samtliga PRO- och SPF-föreningar har informationsfoldern distribuerats i två omgångar. Samtliga ABF- och SV-avdelningar har fått samma information, inkl brev undertecknat av respektive verksamhetsansvarig på förbundet och av mig som projektledare för Allas Barnbarn. EBFA har svarat för distribution av såväl informationsfolder som affischer till biblioteken.

5.8 *Allas Barnbarns hemsida*

Projektet har egen hemsida: www.allasbarnbarn.nu mailadress: info@allasbarnbarn.nu

I stället för att lägga in omfattande information på samtliga samverkande organisationers hemsidor har en hemsida skapats med länkning till berörda organisationer, vilka i sin tur länkar till Allas Barnbarn och endast har kort information om projektet, t ex endast med logotypen.

Tyvär har hemsidan inte en funktion för räkning av antal besökare. Men av alla telefonsamtal och mail att döma så är det många som läser den. Det var också tanken, att hemsidan skulle avlasta antalet långa förklaringar per telefon. Gästboken används i alltför liten omfattning. En förklaring kan vara, att pensionärer ännu inte använder internet i större utsträckning. Hemsidan är en effektiv informationskanal.

Hemsidans beskrivning av projektets mål och syfte har följande formulering:

Vi vill

- Skapa läslust hos barn redan innan dessa själva kan läsa
- Påverka barns språkutveckling
- Stimulera barns språkliga kommunikation
- Skapa möten mellan generationer och etniska kulturer

Syftet med projektet är att skapa förutsättningar för att uppnå målen

- Skapa nätverk för samverkan
- Ge förberedelse för läsverksamheten för den som är gäst i förskolan
- Ge tips om god barnlitteratur och metoder för högläsning och berättande

Pensionärer samarbetar med yrkesverksamma bibliotekarier och förskollärare i förskolorna ("dagis"). Gemensamt intresse: Barns språkutveckling och Läslusta samt generationsmöten. En barnbibliotekarie i kommunen/kommundelen är "spindel i nätet". Pensionären är gäst i förskolan.

6 Jämförelse mellan projektansökans beskrivning och det genomförda projektet

6.1 *Mål*

Målet är att hos barnen skapa intresse för läsning av böcker för att påverka deras språkutveckling och möjlighet till språklig kommunikation.

Målet är också att genom projektet närma äldre och yngre generationer till varandra och att skapa möjligheter till utbyte av sagor, sägner och berättelser från olika kulturkretsar genom kontakt, inte bara med barn, utan även med äldre personer som har sina rötter i andra länder.

Begreppet mål har bytts ut mot färdriktning/viljeinriktning.

Om barnens intresse för böcker, språkutveckling och möjlighet till språklig kommunikation påverkas av projektet Allas Barnbarn är svårt att utvärdera Med en objektiv metod. En sådan utvärdering skulle utgå ifrån att en mätning både före och efter projektet och att vi även hade testgrupp. Allas Barnbarn är inte ett akademiskt forskningsprojekt. Däremot är det forskningsanknutet, såtillvida som idén grundar sig på forskningsrapporter. Vi förlitar oss på redan kända fakta. Vi vet att genom att läsa, lyssna, samtala och berätta om det lästa, så sker språkutveckling. Vi vet också att många barn inte får läst och berättat för sig i hemmen och att detta är negativt för barnens talutveckling.

Projektets avsikt är att ge förberedelser åt pensionärerna för att arbeta i önskad färdriktning och nå bästa möjliga resultat, en förberedelse som ger trygghet åt både pensionär och förskola. Förskolan uppskattar denna seriösa inställning.

Exempel i Bilaga 13

Pensionärerna är mycket målmedvetna och inser bokens och läsningens värde, men målsättningen känns betungande, tolkas som att man ska vara språkexpert för att kunna medverka i projektet. Vi har lyssnat på detta och formulerat, att målet "*generationsmötet*" är överordnat "*språkutvecklingen*".

Generationsmöten - I förskolan har generationsmötena verkligen blivit vad vi i projektledningen önskar: ***en guldkant i vardagen för både barn och pensionär.***

Det menar både bibliotekarier, förskolepersonal, förskolebarn och pensionärer. Några citat: "Man får tillbaka mer än man ger" "Barnen längtar efter lässtunden" Kramar är det gott om - varje pensionär i detta projekt är den bästa i världen. "Ja", säger en läsare, "det här är villkorlös kärlek"

Det är endast i ett fåtal fall - tre som jag känner till - som relationen mellan förskollärare och pensionär inte varit bra. Man förklarar då, att det beror på "personkemin". Jag har funnit anledning tro, att orsaken är bristande information om projektet till förskolan, vilket bör beaktas i det fortsatta arbetet.

Generationssamverkan

Bibliotekarierna är en yrkesgrupp som får rikligt med bonus i det här projektet, så mycket beröm ger pensionärerna - och uppskattningen är ömsesidig. Likaså har man stor beundran för förskolepersonalen. Generationsssamverkan har alltså inte endast givit en guldkant åt barn och pensionärer utan det verkar att gälla alla i projektet. *En viktig och önskad effekt är att vuxna lär känna andra yrkes-*

grupper och åldersgrupper än sin egen, på ett sätt som vi alltför sällan har tillfälle att göra i vårt samhälle.

Sagor, sägner och berättelser från andra kulturer

har presenterats på utbildningsdagarna. Bibliotekarierna presenterar ett stort urval på biblioteken.

Utbyte av sagor och sägner genom möten med äldre personer som har sina rötter i andra länder förekommer sällan, men viljan är god att genomföra det.

Möte med "invandrabarn" är vanligt förekommande - enligt läsarna "till glädje och lärdom för både pensionären och barnen". Vi har också läsare som är födda i annat land och som kan bjuda på sina speciella erfarenheter därifrån.

6.2

Syfte

Projektet skall ge utbildning åt mor- och farföräldrar och andra intresserade för att ge kunskap om barnböcker, barns språkutveckling, om dyslexi etc. Träning skall ges att träffa på "invandrad" sagokultur m m. Mor- och farföräldrar skall kunna ge barnen hjälp och stöd att använda böcker, tala med barn om det lästa och kunna ge stöd åt invandrabarn.

Ordet utbildning har bytts ut mot: **Förberedelse** för verksamheten så att alla känner trygghet i sin uppgift.

"Dyslexi" har utgått - inte för att det är oväsentligt, men det är förskollärarens uppgift att arbeta med det problemet.

Syftet med projektet har varit centralt vid planering av kursdagarna. En helhetssyn och samstämmighet mellan mål-syfte-målgrupp-genomförande har varit viktigt. Detta har fungerat väl i samarbetet både med de lokala grupperna och med medverkande på informations- och inspirationsdagar.

6.3

Målgrupper

Formuleringen är vag i projektbeskrivningen, vilket blev tydligt när planering av information och utbildning vidtog: ----"barnomsorg, förskolor, skolor, BVC etc, där verksamheten skall utvecklas" har utgått.

Målgrupperna definieras sålunda

- Mor- och farföräldrar: **PRO-/SPF-medlemmar**
- Barnbarn: **Barn i förskolor enligt Lpfö98 - ålder 1-5 år**
vilka väljs ut av förskollärare i respektive förskola

6.4

Genomförande

Genomförandet skulle börja med fem pilotgrupper med en barnbibliotekarie som spindel i nätet, i nätet finns närmast SPF- och PRO-pensionärer samt naturligtvis intresserade förskolor. Gärna samverkan med ABF- eller SV-avdelning som har centralombud för En bok för alla.

Genomförandet har skett planenligt.

I projektledningen har vi inte alltid varit eniga om var och när studieavdelningarna ska komma med i projektet. Som projektledare har jag hållit fast vid att det är pensionärernas projekt - i samarbete med bibliotek och förskola. Om projektet ska fortsätta så är det viktigt att ansvaret ligger hos pensionärerna /läsarna. De brinner för projektet

De har i många fall i sin yrkesverksamhet arbetat med barn och organiserat utbildningar. Det måste vi helt enkelt ta vara på, om de vill. "Man känner sig behövd", är positivt omdöme från läsarna. "Det här ett samhällsviktig projekt" "Man har ett ansvar".

Bibliotekarie-pensionär-förskola är en förträfflig trio. Stöd och inspiration behövs. Pensionärsorganisationerna har i allmänhet mycket gott samarbete med studieförbund och bör ta initiativ till samarbete med sin lokala studieavdelning.

Riksprojektets utbildningsdagar, informations- och inspirationsdagar, har varit populära och programmen ligger till grund för projektets genomförande på lokal nivå. Förslag till studieplan som har samma uppläggning som inspirationsdagen ger vägledning i cirkelverksamhet för pensionärerna. Studiematerial och informationsmaterial har rönt uppskattning. Vi har samverkat med ABF och SV på respektive ort.

6.5 *Dokumentation och spridning*

Projektet byggs upp stegvis för att ge kvalitetssäkring. Varje steg i projektet dokumenteras och utvärderas av den centrala projektgruppen eller genom dess försorg.....Efter projektets genomförande - efter tre år - borde erfarenheter ha vunnits för att överföra projekten till bl a SPF:s och PRO:s sammanlagt 550 000 medlemmar. På så sätt torde projektet komma många barn till del i samverkan mellan generationer.

Dokumentation har gjorts, dels genom årliga rapporter till Allmänna arvsfonden bl a också i form av organisationsplaner, studieplan, program och kursmaterial Bilageförteckningen beskriver omfattning och innehåll.

Intern dokumentation har gjorts, dels med rapporter från lokala grupper, dels i samband med uppföljningsmöten med pilotbibliotekarierna. De har påverkat projektets utvecklingsprocess.

Antalet pensionärer som anslutit sig till Allas Barnbarn och som deltagit i informationsmöte/studiecirkel är drygt 1000, beräknat efter beskrivningen i denna rapport avsnitt 3.8 *Bokkassar*. Antalet har ökat för varje år, avgångar har skett. Pensionären ska läsa med en liten grupp, kontinuerligt ca en timme i veckan, i genomsnitt 5 barn i gruppen helst ett helt läsår, oftast växlar man efter en termin eller några veckor. Vi vet att avvikelser förekommer, både uppåt och nedåt avseende antalet barn i gruppen och avseende hur lång tid kontinuiteten håller. En försiktig beräkning ger att *minst 10 000 barn* har fått del av det läsförämjande generationsprojektet innebärande möte med en pensionär en gång i veckan under minst en termin.

Avgångar har huvudsakligen följande orsaker: sämre hälsa, sämre syn och anhörig behöver vård. I några fall anser pensionären att hon har fått förkylningar och infektioner genom smitta från barnen och vill inte utsätta sig för fler smittorisker.

Hur många pensionärer, bibliotekarier och lärare vi har nått på mässor, studiedagar etc. kan vi inte bedöma, men av slutrapporten framgår att det är en ansevärd mängd.

Allas Barnbarn har uppmärksammats av press, TV och radio, pressreleaser har formulerats centralt med faktauppgifter - besök och reportage har gjorts i den lokala verksamheten.

Projektet finns på 63 platser - tyvärr inte i stor skala någonstans - ännu!
De omfattande informationsinsatserna har gagnat projektet på alla nivåer.

6.6

Central projektgrupp

SPF är projektansvarig organisation - samverkan med PRO och EBFA

Signe Idehaag, SPF,	projektledare
Solweig Mononen, En bok för alla,	
Lars Åstrand, PRO	
Bertil Widerberg, Barnbarnens kulturfond	
Gunnar Arvidson, TV-Läslustan	inspiratör

Från och med år 2 har den centrala projektledningen haft följande sammansättning:

Projektledare	Signe Idehaag
Styrgrupp	Signe Idehaag, SPF Gerd Klang, PRO Solweig Mononen, En Bok för alla
Referensgrupp	Susanna Ekström, Lärarhögskolan i Stockholm Bertil Widerberg, Barnbarnens kulturfond Gunnar Arvidson, TV-Läslusta

Regionala och lokala styrgrupper har bildats.

Susanna Ekström i referensgruppen har medverkat på 34 utbildningsdagar.

6.7

Tidplan och ekonomi

<p>April 1999-september 2002. Utvärdering hösten 2002 Redovisning vid årsskiftet 2002/2003 290 000:- per år i tre år från Allmänna arvsfonden, det förväntas också att de i projektet ingående organisationerna bidrar</p>
--

Den effektiva tiden i de lokala grupperna kan inte beräknas i kalenderår och kalendermånader. Förskolan vill göra inskolning av barnen på hösten innan pensionären kan börja lässtunderna. Den tiden sammanfaller med pensionärsföreningarnas inledning av höstmötena. På vårterminen börjar läsningen tidigast i mitten av januari och slutar någon gång i maj. Dock finns undantag så att pensionärerna även är med i förskolan en del av sommaren. Dessa förhållanden har medfört förskjutningar av verksamhetsåren.

År 3 omfattar tiden mars 2002-februari 2003 och redovisning till Allmänna arvsfonden ska ske senast den 1 juni 2003.

Allmänna arvsfondens anslag för år 2 var 480 000, för år 3 är det 500 000, varav 20 000 till extern utvärdering och 180 000 är ersättning till projektledaren, inkl. sociala avgifter. Samma belopp beviljades till projektledaren år 2. Totalt anslag från Allmänna arvsfonden = **1 270 000:-** att användas enligt inlämnad plan

Projektledaren har förutom att leda och utveckla projektet, planera utbildningsdagar, framställa informationsmaterial etc. även svarat för allt administrativt

arbete och kontorsarbete, utom kassautbetalningar och bokföring som utförts av SPF-kansliet. SPF har tagit på sig en del av de administrativa kostnaderna. Både PRO och EBFA har bekostat sin medverkan på informationsmötena, EBFA har skänkt 2 barnböcker till varje läsare i samband med att Allas Barnbarn sände textilkassar med projektets logotype.

Någon specificerad redovisning av dessa tillkommande kostnader har inte gjorts. Uppskattningsvis har det treåriga projektet kostat **totalt ca 1,6 milj kronor**, vilket gör en kostnad (10 000 barn) av ca 160:- per barn. I den kostnaden ingår gratis cirkelverksamhet, inkl studiematerial, för 1000 pensionärer. I kostnaden ingår även genomförande av 48 informations- och utbildningsdagar under medverkan av specialister på barnpedagogik och barnlitteratur, till vilka även bibliotekarier, förskollärare, politiker och studieorganisatörer varit inbjudna.

6.8 Sammanfattning av jämförelsen mellan projektansökan och genomförande.

Projektet har varit en *process* från början till slut, där vi har varit lyhörda för pensionärernas, bibliotekariernas och förskolornas synpunkter. Detta har varit stimulerande och viktigt för oss. Dock har vi inte gjort avkall på vad som är grunden för projektet, sådan den beskrivs i projektansökan till Allmänna arvsfonden.

Antalet pensionärer i förskolan kunde förväntas vara större, men kvalitetsperspektivet har varit självklart. Trygghet är ett nyckelord: trygghet för förskolan i vetskapen om att pensionären är väl förberedd och ser sin roll som gäst i förskolan, trygghet för pensionären genom att uppgiften är definierad och förberedelse har givits. Bibliotekarien är spindel i nätet, vilket är en viktig förutsättning.

Kostnaden har beräknats per barn till 160:- men den kostnaden *har givit många* fler ett *gott utbyte* av verksamheten, vilket beskrivs i avsnitt 6.6. Den omfattande informationen om projektet har förberett för bättre genomslagskraft i framtiden.

Pilotbibliotekarierna drog ett tungt lass under det första året, då projektet ännu inte var känt. *Rekryteringen av läsare* var betydligt svårare då än nu. Samtliga pilotbibliotekarier är kvar i projektet och har gjort en värdefull insats. *Dokumentation* i form av informationsmaterial, organisationsplaner och studieplaner har gjorts under projektets gång och bör kunna användas även i fortsättningen och efterhand utvecklas vidare.

Ett av projektledarens största problem i hanteringen av olika frågor har varit *omorganisationer* - SPF, PRO, ABF och SV har genomgått organisationsförändringar, särskilt under projektets första två år, vilket har gjort det svårt att få kontakt med "rätt" personer. Ovissheten har varit stor i samtliga fall, både på riks- läns- och lokalnivå.

Ett annat problem, särskilt under det första året, var att man ute i landet gjorde *egna tolkningar* av vad projektet innebär "läsa för barn - det är jag ju van vid" eller: "jag läser redan för mina barnbarn". Det har ibland krävts både diskussioner och förklaringar, innan vederbörande sett skillnaden på en idé och ett projekt. OCH: att det faktiskt är skillnad att läsa för en grupp barn i förskolan jämfört med att ha ett eller ett par egna barnbarn i hemmet. Det gäller också att respektera förskolan, barnens och personalens arbetsplats.

Efterhand som allt fler pensionärer har gått in i verksamheten och fått egna upplevelser och erfarenheter av förskolan och av *gemenskapen i studiecirkelarna*, så har förståelsen för projektet blivit större.

Bibliotekarier och förskollärare har alltifrån början uppskattat *projektets seriösa inriktning* och många förskolor väntar idag på att få en egen pensionär till sina barngrupper.

6.9 Övriga erfarenheter

Projektet har präglats av entusiasm och glädje, värme och generositet. Nätverket har fungerat bra, kontakten med regionala grupper såväl som med de lokala grupperna har givit erfarenheter som kommit hela projektet tillgodo och påverkat utvecklingen.

Skolorna har tagit tillvara pensionärernas kompetens på olika sätt - alltid i samverkan med respektive pensionär. Så har till exempel i ett par fall pensionären blivit så viktig för "sina" barn att han/hon har följt barnen även i grundskolans lågstadium. Därmed har vi en annan målgrupp än Allas Barnbarn. Problemet är om man då inte rekryterar ersättare till förskolan.

Projektet vill påverka barns språkutveckling och intresse för böcker redan innan de själva kan läsa. Den viktigaste påverkan sker före 4 års ålder. Redan vid 7 års ålder har barn skapat hälften av sitt ordförråd. Den positiva effekten för grundskolan får inte påverka verksamheten med förskolebarnen.

Det är känt, att projektet har initierat verksamheter i förskolan under namnet Allas Barnbarn utan att vederbörande har följt projektets intentioner. I denna rapport medräknas inte dessa utan endast de som anmält cirkelverksamhet och därefter "registrerat" läsarna genom rekvisition av Allas Barnbarns bokkassar. Man kan dra slutsatsen att organiserat läsfrämjande generationsmöte behövs i hela grundskolan, vilket kan ge anledning till projekt som är anpassade till olika målgrupper inom grundskolan.

Foto: Jurek Holzer

Och så var sagan slut
Vi ses igen nästa torsdag

Foto: Jurek Holzer

Framtidsperspektiv

Redan från projektets planering har vi i projektledningen varit inställda på att Allas Barnbarn skulle ha en fortsättning även efter den treåriga projektiden, en naturlig förutsättning när man ger tid, kraft och ekonomiska resurser åt verksamheten. På vilket sätt projektet skulle fortleva har däremot varit en öppen fråga, som skulle få sin lösning efter utvärderingen. Vid sonderingar under projektets tredje år har det stått klart att varken PRO eller SPF önskar bilda en förening för projektet. Dessutom fattade SPF:s förbundsstyrelse strax före konferensen ett beslut att inte på förbunds nivå engagera sig i projektet.

Därmed är frågan klar om en *omstrukturering* av projektet Allas Barnbarn. Såväl projektledare som styrgrupp - Signe Idehaag, Gerd Klang och Solweig Mononen ställer sig till förfogande för projektets vidare utveckling.

Liksom de flesta av våra läsande pensionärer önskar jag att pensionärerna själva får möjlighet att ta det övergripande ansvaret för fortsättningen av denna verksamhet, som ligger dem varmt om hjärtat och som är till glädje för så många.

I pensionärsorganisationerna kritiserar vi i många situationer att man inte tar till vara pensionärernas kompetens och vilja att påverka samhällsutvecklingen. Allas Barnbarn har aktiva deltagare som har kompetens både genom erfarenhet i ett längre tidsperspektiv och ofta från verksamhet inom utbildning och administration. För det här projektet är det inte svårt att få pensionärer i den lokala verksamheten som gärna tar ansvaret för projektet där under förutsättning att man har en samordnare på riksnivå.

Därmed går jag över till redovisning av en utvärderingskonferens som arrangerades den 7-10 oktober 2002 i samverkan med PROs folkhögskola i Gysinge.

8. Utvärderingskonferens

Utvärdering är en viktig del av ett projekt. Parallellt med utvecklingen av projektet har jag som projektledare sökt institution/person som var villig att åta sig uppdraget att utvärdera projektet. Idén har stött på både organisatoriska, tidsmässiga och ekonomiska hinder. I stället har en utvärderingskonferens anordnats till vilken pilotgrupper och aktiva nytillkomna grupper inbjudits. Även projektets resursgrupp och representanter för ABF och SV inbjöds.

I maj månad deltog Ia Bäck i en informationsdag som projektet hade anordnat på Svenska Barnboksinstitutet i Stockholm. Ia är sociolog och journalist, nybliven pensionär. En skänk från ovan - hon accepterade att medverka i utvärderingen. Vi enades om en utvärderingsmall som bifogades inbjudan till konferensdeltagarna. Syftet var att de lokala grupperna skulle diskutera efter den mallen och sedan skriftligen rapportera, senast i samband med muntlig rapport på konferensen.

PROs folkhögskola på Gysinge Herrgård erbjöd samverkan för konferensen, vilket var förmånligt för projektet. Gruppindelning och program bifogas. Bilaga 14,15

- Utvärderingsmall (tillhör kapitel 9-redovisning av utvärderingsrapporter) och seminarium Bilaga 16
- Diskussionspunkter - seminarium om framtiden Bilaga 17

För att ge möjlighet för alla deltagare att komma till tals organiserades konferensen i 3x1 dygn, dvs samma program tre gånger med olika deltagande pensionärer och bibliotekarier. Två SPFare och tre PROare ställde sig till förfogande att delta under alla dagarna för att leda gruppdiskussionerna och avrapportera i seminarier med storgrupp. De står också till förfogande för informationsinsatser i projektets förlängning.

Från PRO: Runo Elgh, Västra Götaland, (ersättare: Dagmar Löfberg, Alingsås),
Marianne Granath, Gotland.

Från SPF: Knut Löfström, Stockholm,
Essy Carlsson-Ödesjö, Göteborg (speciellt invandrarfrågor)

Seminarieledare vid avrapportering av de lokala gruppernas utvärderingsrapporter var:

- Ia Bäck (två dagar)
  - Susanna Ekström (en dag)
- Utvärderingsrapporterna redovisas i denna rapport's kapitel 9, sid 26-31*

Seminarieledare vid avrapportering av gruppdiskussioner om Allas Barnbarns betydelse och projektets utformning ur framtidsperspektiv:

- Susanna Ekström (en dag)
- Gunborg Kjellberg, PROs centrala studieråd (två dagar)
(ersatte Gerd Klang)

Sammanfattning av seminarier om framtiden för Allas Barnbarn:

- Allas Barnbarn har en viktig samhällsfunktion - det **måste** fortleva
På sikt kan det medföra att unga respekterar äldre på annat sätt än idag
Äldre lär känna *barnen*, deras attityder och värderingar.
Allas Barnbarn är ett konkret exempel på vad många endast talar om: integration
Barnen får vidgade referensramar - ömhet och uppskattning från andra än sin egen familj
Barnen blir sedda, känner sig värdefulla, någon har tid att lyssna på dem i lugn och ro
- *Äldre* tar gemensamt ansvar för kommande generationer - med historien som stöd
Pensionärerna känner att de gör nytta, får positivt gensvar för sina insatser
Både samvaron med barn och personal i förskolan och kontakten med bibliotekarien liksom med pensionärerna i cirkelverksamheten ger positiva sociala kontakter/upplevelser - vi blir "vi i en grupp".
Vi har ett livslångt samhällsansvar.
- Projektet skapar en *ny arena för möten* mellan personer som inte har haft kontakt med varandra tidigare.
Projektet skapar större förståelse och respekt för förskolans roll
Förskolepersonalen var inte representerad på konferensen, men deras inställning till projektet tolkas som mycket positiv - många uttalanden har gjorts i den riktningen
Verksamheten är viktig för att skapa känsla och respekt för varandras vardagssituationer
Viktigt att inte ta över förskolepersonalens roll utan utgöra ett komplement det ska vara en guldkant för alla
- För *biblioteken* innebär projektet att de får en ny aktiv kundgrupp
Pensionärerna lovordar bibliotekarierna och bibliotekarierna lovordar pensionärerna
Särskilt på mindre orter kan det vara svårt för bibliotekarien att ägna den tid och uppmärksamhet åt projektet som är önskvärd. - risken för överbelastning finns
Pensionärerna blir goda ambassadörer för biblioteken
- Alla pensionärer som deltar i projektet bör vara *organiserade* - stå på en gemensam grund.
Om man ska öppna för fler pensionärsorganisationer beror på hur samordning kan ske
Studiecirkel ska finnas kvar - nödvändigt för den seriösa inriktning vi har
Studiematerialet är bra och tillräckligt - ev. kan handledningen skrivas om med fler anvisningar om *integration* och speciellt mer om invandrabarnens situation
dessutom ett kapitel om själva läsningssituationen. Allas Barnbarn bör drivas enligt *intentionerna för projektet*, ***namnet Allas Barnbarn*** bör skyddas.

Nuvarande uppläggning har god överensstämmelse med projektets mål och syfte och bör vara modell för den fortsatta verksamheten.

Någon tror att regionerna kan klara verksamheten utan central ledning, andra vill inte ha regionala grupper utan endast lokala och en liten central ledningsgrupp

Det är viktigt att pensionärsorganisationerna engagerar sig i projektet på riksnivå det är **"Pensionärernas projekt"**

De flesta anser att en liten, central ledningsgrupp är nödvändig - det behövs *en central spindel i nätet* som kan hålla i alla trådarna, svara för *information*, utveckling och samordning - och en referensgrupp.

Önskemål framfördes om att rapporten ska överlämnas till regering för att visa på betydelsen av satsning för den här verksamheten och att visa, att det pågår konkret integrationsarbete.

Barnbibliotekarie Karin Blomquist, Gotlands Läns Bibliotek
med regionala planeringsgruppen

Foto: Hasse Matthing

"Om allas barnbarn ska kunna
leva vidare tror vi att det är
viktigt att man behåller en
central projektledning.
Vi som driver projektet ute i
landet behöver uppmuntran och
stöd emellanåt. Vi behöver
andras exempel och erfarenheter.
Vi behöver någon med överblick
och engagemang. Försvinner
detta, tror jag tyvärr att projektet
lever vidare några år men sedan
sakta avsomnar".

Karin Blomquist -spindel i nätet
Foto: Hasse Matthing

9. Sammanfattning av skriftliga och muntliga rapporter i samband med utvärderingskonferens 7-10 oktober 2002 på Gysinge folkhögskola.

av Ia Bäck, socionom o. journalist, observatör på utvärderingskonferensen

LÄSA – LYSSNA –SAMTALA –BERÄTTA

ALLAS BARNBARN - ett läsfrämjande generationsprojekt

Hur ska man utvärdera ett ”läsfrämjande generationsprojekt där pensionärer läser och samtalar med barn i förskolan”?

Låt oss först stanna upp ett ögonblick och knacka på i en förskola någonstans i Sverige. Här stormar just nu ett gäng 4-åringar mot en äldre man. ”Morfar Olle! Morfar Olle!” skriker de i kör och klänger på honom som vore han den mest efterlängtrade personen i världen. Och det är just så som han känner sig. Snart, mycket snart ska han och barnen försvinna in tillsammans i en förtrollad värld, in i sagornas och berättelsernas magiska värld...

På dörren som leder in till sagovärlden hänger en skylt. ”Förbjudet att störa läsande barn” står det. För de här barnen har just nu besök av en pensionär som engagerat sig i projektet Allas Barnbarn. Och då måste läsro råda. ”Morfar Olle” kommer en gång i veckan och träffar Axel, Mohammed, Tonia, Emilia och Pentti. De andra barnen på förskolan Myran är faktiskt lite avundsjuka. Men Gittan, deras fröken, har lovat att nästa termin kanske det blir deras tur att träffa Morfar Olle.

Olle är en av ca 900 pensionärer i Sverige som regelbundet träffar ”sina” barnbarn i förskolan. (Hans egna barnbarn bor tyvärr utomlands.) Inför sin nya uppgift som gäst i förskolan har han deltagit i en studiecirkel på biblioteket som anordnats av SPF och PRO och deras respektive studieförbund. Som studiematerial har han bl a läst *Handledning för högläsare och berättare som besöker barngrupper* av Susanna Ekström. Och så har han fått en trevlig tygkasse med informationsmaterial från Allas Barnbarn och två barnböcker från En bok för alla. Till barnbiblioteket går han ofta. Där finns Karin, som han också träffar på Allas barnbarns informationsmöten. Av henne får han en massa fina tips om nya eller gamla böcker som kan lämpa sig för Axel, Mohammed & Co. Men på sistone har han gått till Myran utan att ha några böcker med sig. Han berättar istället för barnen. Om hur det var när han var liten och blev jagad av en get... Och när han gick vilse i skogen alldeles här i höstas... Idag har han tagit med sig ett gammalt fotografi med alla sina bröder och systrar. Han har tänkt att barnen ska få döpa dom, ge dom nya namn...

Tre år senare

Nu har det snart gått tre år sen projektet Allas Barnbarn startade. Runt om i landet har tusentals pensionärer, bibliotekarier, funktionärer, förskolepersonal och inte minst barn engagerats i projektet.

Det har blivit dags att utvärdera, att se tillbaka. Hur har det fungerat? Vad har projektet inneburit för pensionärerna/läsarna? För barnen? För förskolan? För biblioteken?

Men främst: Vilka konkreta mål ville man uppnå när projektet Allas Barnbarn lanserades?

Under projektets gång har målbeskrivningen omformulerats några gånger men inriktningen har hela tiden varit densamma:

- att närma äldre och yngre generationer till varandra
- att påverka barns språkutveckling och intresse för böcker redan innan barnen kan läsa på egen hand.

Det framgår också att invandrarbarn är en prioriterad målgrupp och att utbytet av sagor, sägner och berättelser ”från olika kulturkretsar” ska kunna omfatta även äldre personer som har sin rötter i främmande land.

Värdefulla generationsmöten

Inför utvärderingskonferensen på PRO:s folkhögskola i Gysinge den 7-10 oktober 2002 hade projektledaren Signe Idehaag uppmanat deltagarna att lämna en skriftlig redovisning med erfarenheter och synpunkter från projektet Allas Barnbarn. Redovisningen kompletterades sedan muntligt av de 30-tal personer som deltog i konferensen.

Utvärderingsrapporterna representerar sammanlagt 16 olika kommuner/regioner. Av de som sammanställt rapporterna är 12 bibliotekarier, 8 pensionärer/läsare (6 från SPF och 2 från PRO) och 4 förskolepersonal. I konferensen deltog 10 bibliotekarier och 19 pensionärer (12 från SPF och 7 från PRO) från 11 kommuner/regioner.

I den utvärderingsmall som projektledaren skickat ut fanns en fråga om vilket delmål som varit lättast att uppnå. På denna punkt är alla utvärderingsrapporter samstämmiga: de många generationsmöten som ägt rum på de många förskolor som fått besök av Allas barnbarns pensionärer är synnerligen uppskattade av såväl barnen och personalen som av läsarna.

De pensionärer/läsare som deltog i Gysinge-konferensen kunde bekräfta vilket stimulerande uppdrag det varit och är att möta barnen i förskolan, att läsa och berätta för dem, att känna deras uppskattning och få ge dem något ”extra”.

Exempel:

”Ju äldre barn desto fler sagor vill de ha.” (läsare i Nyköping)

”...känns ända in i hjärteroten när barnen hejar på mig som sagomormor.” (läsare i Nyköping)

”Verksamheten uppskattas *mycket* av föräldrarna.” (bibliotekarie i Göteborg)

”Särskilt viktigt för dem som inte har egna barnbarn eller vars barnbarn passerat småbarnsåldern.” (V. Götaland)

”Barnen frågar ofta efter tant Ulla. Speciellt värdefullt för de barn som inte har mor- eller farföräldrar.” (förskolepersonal i Göteborg)

” Jag tror att projektet vida överträffat personalens förväntningar.” (bibliotekarie i Svedala)

”Man blir näst intill generad över barnens tillgivenhet.”(läsare i Kalmar)

”Sagoläsarna känner sig mycket värdefulla för barnen och alla vill fortsätta att läsa.” (läsare i Järvsö)

”Förskolepersonalen tycker att barnen påverkas positivt.” (bibliotekarie i Härnösand)

”Jag känner att jag behövs och gör nytta. Jag gläder mig åt barnens utveckling.” (läsare i Tyresö)

”Vi känner oss som efterlängtrade och trygga gäster i förskolan.” (läsare i Gävle)

”Om jag är värdefull för barnen? Javisst – och barnen för mig!” (läsare i Enköping)

”Även om alla barn inte varit intresserade av själva sagan har dom tyckt mycket om att få prata och umgås med läsaren.” (bibliotekarie i Enköping)

”De flesta läsare tycker att projektet har gett dom ökad livskvalité.” (bibliotekarie i Enköping)

” I Skara har f n alla förskolor pensionärer som högläsare! (bibliotekarie i Västra Götaland)

”Vi tycker det är jättebra att en pensionär kommer hit och läser för våra barn. Många av barnen har varken mor- eller farföräldrar. Ofta är det andra sagor än de vi läser här.” (förskolepersonal i Mölndal)

”Mitt intryck är att varenda förskola är intresserad av att få sin egen sagomormor eller sagomorfar – de flesta skulle säkert vilja ha flera! (bibliotekarie i Visby)

”Vill man att barn ska bli läsare ska berättelsens magi väckas redan hos de allra minsta. Att pensionärer kommer till förskolan med sig själva, sin tid, sin livserfarenhet och sin kärlek till barn och böcker är en gåva.” (bibliotekarie i Visby)

Fler läsare efterlyses

För de läsare som är aktiva i projektet har mötena med förskolebarnen förvisso blivit en succé. Men det stora bekymret är att inte fler pensionärer låtit sig lockas av projektet. Överallt och av alla efterlyses fler läsare till alla förskolor som visat sitt intresse men inte fått något gensvar på grund av att rekryteringen av nya läsare går så trögt.

Vad beror det då på? Några av de gissningar som framfördes på konferensen är att många pensionärer inte har tid (!) eller att man avskräcks av kraven på kompetens. (Många läsare är ganska välutbildade personer, verkar det som.) För många kan mötet med en främmande förskola säkert kännas lite skrämmande. Som pensionär vill man kanske hellre själv ta kontakt med en förskola där man har ett eget barnbarn och så bara sätta igång med sagoläsningen utan att gå ”omvägen” över en organiserad studiecirkel.

Men har man marknadsfört Allas Barnbarn tillräckligt? Har man gjort mätningar av hur många besökare som gått in på hemsidan www.allasbarnbarn.nu? På biblioteken och hos pensionärsorganisationerna finns bra och lättläst information i tryckt form: både som broschyr och affisch om Allas Barnbarn. På många håll har projektet uppmärksammats i olika media, otaliga informationsmöten har hållits både centralt, regionalt och lokalt och mun-mot-mun-metoden har tillämpats - men utan att det resulterat i någon jämn tillströmning av hågade läsare. I projektbeskrivningen finns ingen uppskattning av hur många läsare man kunde antas locka under de tre första åren. Men ett av projektets motto är att kvalitet är viktigare än kvantitet. Så kanske har man i så måtto redan uppnått ett resultat som får betyget **MVG**.

Hur väcker man läslust?

Ett knepigare mål att utvärdera är (förstås) i vilken mån barnen utvecklat sin språkliga kommunikationsförmåga. Många är överens om att de läsande pensionärerna väckt barnens intresse och nyfikenhet för böckernas värld och förhoppningsvis stimulerat deras ordförråd och språkförståelse. Men för att mäta ett barns språkutveckling över tid krävs nog ett längre perspektiv och en tätare kontakt än den som barnet har med läsaren ca en timme i veckan. Här borde man kanske ha valt att inhämta förskolepersonalens bedömning. På konferensen fanns ingen representant från förskolan och i det skriftliga materialet finns bara fyra förskoleröster

Exempel:

”Svårt att utvärdera målen efter en termin.” (bibliotekarie i Nyköping)

”Resultatet är mer långsiktigt och märks inte så omedelbart som det första målet.”
(bibliotekarie ? i Göteborg)

”Skapat intresse för att lyssna och ställa frågor hos barnen men knappast *läslust*.”
(läsare i Kalmar)

”Svårt att avgöra huruvida den egna insatsen ger resultat.” (bibliotekarie i Härnösand)

”En treårig flicka som hade stora svårigheter att göra sig förstådd gjorde
anmärkningsvärda framsteg i sitt språk.” (bibliotekarie i Härnösand)

”Barnen utvecklar sitt språk genom att de fått återberätta det lästa.” (bibliotekarie i
Västerbotten)

”Jag har en dialog med barnen; jag förklarar innehållet och svarar på deras frågor så
begripligt som möjligt.” (läsare i Järvsö)

”Barnens ordförråd har utvecklats starkt. De talar tydligare. Intresset för det skrivna har
ökat avsevärt. De berättar mer spontant.” (läsare i Tyresö)

”Sagoberättaren är en mycket värdefull person. Vi har märkt en större koncentration hos
barnen, modigare barn som vågar tala inför grupp och med en äldre människa. Intresset
för böcker och nyfikenheten för det skrivna språket har ökat.” (förskollärare i Tyresö)

”Störst framgång hos invandrabarn”

I vilken utsträckning Allas Barnbarn har gett stöd till just invandrabarn, går inte att utläsa av rapporterna. Dock står det helt klart att några vuxna äldre invandrare inte deltagit i projektet.

Ursprungligen utsågs två orter, Södertälje och Enköping (som ersättare för Växjö), med särskilt uppdrag att beakta samverkan mellan den äldre generationen och barn från olika kultursfärer. Södertälje-projektet var inte representerat på konferensen men har bidragit med en skriftlig dokumentation där vi får veta att ingen av de invandrarföreningar som kontaktats hade visat något intresse att delta. Inte heller i Enköping har invandrarfrågan rönt större framgång.

Enstaka rapporter har kommenterat invandrarfrågan.

Exempel:

”De som läser för invandrabarn har noterat mycket stort värde av läsandet och
berättandet för kulturutbyte.” (bibliotekarie i Göteborg)

”Störst framgång hos invandrabarn.” (läsare i Kalmar)

”Jag lär mig mer om barn från andra kulturer.” (läsare i Tyresö)

”Förskolepersonalen har valt ut de invandrabarn som behöver extra språkstöd till
läsgruppen. En läsare, som följt sin grupp upp i skolan, har blivit ett tryggt stöd för
barnen.” (bibliotekarie i Enköping).

Ett fungerande nätverk

Projektet Allas Barnbarn har i stor utsträckning byggts upp som ett jättelikt nätverk med centrala, regionala och lokala trådar mellan pensionärsorganisationer, studieförbund, bibliotek och förskola. På det lokala planet är det en barnbibliotekarie som är ”spindeln”. På de flesta orter har den här modellen fungerat alldeles utmärkt. Många betonar särskilt hur smidigt samarbetet löpt i triangeln bibliotek-förskola-pensionär. På andra ställen har man valt en något annorlunda variant, där exempelvis biblioteket (Järvsö?) inte funnits med eller där man arbetat utan stöd från studieförbunden (Göteborg, Härnösand, Enköping?). Några rapportskrivare har överhuvudtaget inte besvarat frågan om vad som varit bra eller mindre bra med modellen. De kritiska rösterna är få.

Funderingar inför framtiden

Hur ska Allas Barnbarn leva vidare? Behövs det en gemensam central organisation eller referensgrupp i fortsättningen? Hur kan vi värva nya medlemmar? Dessa centrala frågor måste besvaras inför framtiden. Deltagarna har dels funderat över dem i den skriftliga redovisningen, dels diskuterat dem i smågrupper på konferensen. Så här tyckte de:

”En central grupp är nödvändig för verksamheten. Den behövs bl a för att anordna konferenser och redogöra för nya forskningsrön om barns språkutveckling.”
(Göteborgs-gruppen)

”Vi har planerat ett möte på Pensionärerna hus i november för att vidareutveckla Allas Barnbarn lokalt och värva nya sagoläsare.” (bibliotekarie i Nyköping)

”Svårt tänka sig att projektet kan leva vidare utan nuvarande nätverk och organisation.”
(läsare i Kalmar)

”Vi hoppas att pensionärsförbunden satsar de pengar som behövs för att de regionala träffarna skall bestå.” (läsare i Järvsö)

”Måste finnas någon sammanhållande länk. Kanske studieförbunden kan ta på sig den rollen?” (bibliotekarie i Härnösand)

”Vi kan nog leva vidare utan en riksorganisation men gärna med de referensgrupper som redan finns.” (bibliotekarie i Västerbotten)

”Det verkar som om många avdelningar inom PRO och SPF inte har hört talas om Allas Barnbarn. Jag tror det kan bli ännu svårare att nå ut om det inte finns någon gemensam organisation.” (bibliotekarie i Tyresö)

”Vi hoppas att SPF och PRO centralt fortsätter att hålla i Allas Barnbarn” (läsare i Gävle)

”Det viktiga arbetet måste ske lokalt men åtminstone för ”spindlarna” vore det givande att hitta ett forum där man kan ge varandra erfarenheter, kanske kan det ske på länsnivå.”
(bibliotekarie i Enköping)

”Ett förslag är att studieförbunden satsar på barnlitteraturcirklar för intresserade pensionärer och att de sedan erbjuds möjlighet att bli läsare i barngrupper.”
(bibliotekarie i Västra Götaland)

”Det är viktigt att man behåller en central projektledning. Vi behöver någon med överblick och engagemang.” (bibliotekarie i Visby)

Sammanfattning av skriftliga rapporter

- Så gott som alla pensionärer (minst 800) som hittills deltagit i projektet Allas Barnbarn tycker att de gör en värdefull insats.
- Läsarna är mycket uppskattade av barnen.
- Förskolepersonalen skulle gärna vilja ha fler läsare i sin verksamhet.
- Barnens föräldrar är positiva till generationsmötena i förskolan.
- Barnbibliotekarierna har engagerat sig starkt i projektet.
- Sagostunderna har sannolikt bidragit till att barnens ordförråd ökat.
- Många vill behålla den nuvarande organisationsmodellen.

Avslutningsvis

ett citat från en barnbibliotekarie i Svedala:

”Som barnbibliotekarie kan jag tycka att alltihop är genialt: barn och äldre möts över generationsgränserna med hjälp av böcker och berättelser!
Så enkelt och så fantastiskt! Jag hoppas och tror att denna idé har kommit för att stanna!

Marianne med sina förskolebarnbarn i Visby
Foto: Hasse Matthing

/sig

Bilagor

Bifogas endast originalrapporten

